

كەي ھەناردە كىردنى نەوت بۇ بەندەرى جەيھان دەستىپىدە كاتەوہ؟

02-10-2023

نووسەرەكان

مەحموود بابان

كورتە : ئىستا رۇژانە و بەتېكرا لە 13 كىلگەي نەوت و كىلگەي گازى كۆرمۇر كە نەوتى كۆندىنسەيت لەگەل گاز بەرھەمدە ھېنرېت، ئاستى بەرھەمھېنان گەيشتووتە نىكەي 220 ھەزار بەرميل نەوتى رۇژانە، كە ھەناردەي پالاوگە نىوخۇبىيەكان دەكرېت و لەنىوخۇدا دەفروشرېت.

نيوئورپاستى مانگى رابردو و گفتوگو و ھاتوچۇ زۇر لەنيوان لايەنە تەكنىيەكانى ھەولير - بەغدا - ئەنقەرە ھەبوو بۇ گەبشتنە زىكەوتن و ھەناردەكردنەھەي نەوتى ھەريمى كوردستان لەرنگەي بەندەرى جەيھانەھە. ھەر لەو رۇژانەدا، كۆبوونەھەي و ھەزارەتى سامانە سرووشتيەكان و كۆمپانىيا نيودەولتەتيەكانى نەوت IOC بەرپوئەچوو و تيدا داواكراو لە كۆمپانىياكان نامادەكارى بۇ ھەناردەكردنەھەي نەوت لەرنگەي بۇرى جەيھانەھە بکەن، ھەربۆيەش لەم رۇژانەدا كارمەندى تەكنىك كارى كۆمپانىياكان بانگھيشتكراونەتەھە. ھەرچەندە كات و رۇژ ديارينەكراو، بەلام بەپىي گفتوگوكان بووبىت، زۇرناخايەنيت كە نەوت ھەناردە دەكرىتەھە.

ئەم گفتوگوياپەش لەدواي گوتەكانى محەممەد شىاع [سوودانى لەنيويۇرک](#) (20-9-2023) ھات كە ناماژەي بەوھەكرد " كە نامادەيە بۇ خيرا ھەناردەكردنەھەي نەوت و جياكردنەھەي كەيسە ياسايپە بەردەوامەكانى نيوان عىراق و توركيا لە بابەتى ھەناردەكردنەھەي نەوت."

ئىستا رۇژانە و بەتيكرا لە 13 كىلگەي نەوت و كىلگەي گازى كۆرمۇر كە نەوتى كۆندىنسەيت لەگەل گاز بەرھەمدەھيترىت، ئاستى بەرھەمھيئان گەبشتووتە نىكەي 220 ھەزار بەرميل نەوتى رۇژانە، كە ھەناردەي پالاوگە نيوخۆبىيەكان دەكرىت و لەنيوخۇدا دەفرۇشريت.

بەپىي زانيارىيەكان، لە كۆبوونەھە تەكنىيەكان و كۆبوونەھەكانى دىكەي نيوان لايەنە جياوازەكانى پيشەسازى نەوتى ھەريمى كوردستاندا، ھەموو ئاراستەي گفتوگوكان بەرھەم كوردنەھەي قوفلى بۇرى ھەناردەكردنى نەوت بوو لەرنگەي بۇرى جەيھانەھە، بەلام دوو پرسى سەرەكى لە پەيوەست بە ھەناردەكردنەھەي نەوت لەئارادايە، يەكەميان ئەوئەبە كە ئايا كۆمپانىيا نيودەولتەتيەكان بەو بەرى عىراق ھەك خەرجى بەرھەمھيئان بۇي ديارىكردوون رازى دەبن يان نا؟ دووھميشيان لايەنە تەكنىيەكانە كە بەھۇي ئەھەي كىلگە نەوتىيەكانى ھەريمى كوردستان بە سرووشتى نەوتەكە سەرناكەويت و پيوستى بە ترۇمپايە (پەمپ) بۇ دەرھيئان، ئەوا بەلايەنى كەمەھە، دووبارە بەرھەمھيئانى نەوت پيوستى بە يەك تاوھەكو سى ھەفتە دەبيت.

ليرەدا ھەلۆھەستەيەك لەسەر ئەگەرەكانى ھەناردەكردنەھەي نەوت و ئاستى بەرھەمھيئانى نەوت لە كىلگە نەوتىيەكان بۇ نيوخۇ دەكەين و سەرنجى سەرەكى لەسەر ئەو پرسيارە دەبيت كە بۇچى پيوستە ھەناردەي نەوتى ھەريمى كوردستان لەرنگەي بۇرى جەيھانەھە دەستپيكاتەھە؟

كەي ھەناردەي نەوتى ھەريمى كوردستان دەستپيدەكاتەھە ؟

دواي زيادبوونى ناكۆكيەكان لەسەر پشكى ھەريمى كوردستان لە ياساي بودجەي 2023ى عىراق و چارەسەركردنى بەشنيوھە قەرز لەلايەن محەممەد شىاع سوودانيەھە پيش سەفەرەكەي بۇ نيويۇرک و گەبشتنى 500 مليار لەو 700 مليارەي كە بۇ مانگانە دانراو، دانوستاندنى چرى سى لايەنى تەكنىيى كۆمپانىياي سۆمۇ، بۇتاشى توركى و سامانە سرووشتيەكان لەنيوئورپاستەكانى ئەيلوولى 2023دا بەرپوئەچوو.

بەپىي زانيارىيەكان لە كۆبوونەھە [تەكنىيەكەي نيوان ئەو سى لايەنە دا](#) بابەتى سەرەكى گفتوگوكان "كرىي بۇرى گواستەھە، بر و كواليتى نەوتى ھەناردەكراو، كەمترين برى ھەناردەكردن، ھەناردەكردنى نەوتى ئەمباركراو لەگەل پابەنديەكانى ھەردوو لايەن بۇ ھەناردەكردنەھەي نەوت بووھە."

ھەرۆھە، [ئالپ ئارسلان بايراكتار](#)، ھەزيرى وزە و سەرچاوە سرووشتيەكانى توركيا لەكاتى دانوستاندنەكانى ھەر سى لايەنەدا كوتى "كىشە تەكنىيەكانى بۇرى نەوتى كوردستان-جەيھان چارەسەر كراون و بەمنزىكانە، بۆريەكە بۇ ھەناردەكردنەھەي نەوت نامادە دەبيت."

زياتر لە شەش مانگ و شەش رۇژە ھەناردەكردنى نەوتى ھەريمى كوردستان و كەركوك لەرنگەي بەندەرى جەيھانەھە راگىراو، كە رۇژ بە رۇژ زيانەكانى بۇ ھەموو لايەنەكانى نيو ئەم پروسەيە زيادى كردوو، بەشنيوھەك كە ئەو بەرى رۇژانە لەو بۆريەھە ھەناردەكراو، بەتيكرى نىخى نەوتى عىراق دەگاتە سەروو 7 مليار دۇلار و بە نىخى نەوتى برىنت دەگاتە سەروو 7.3 مليار دۇلار و ھەكو ئەو بەرەشى لە بودجەي 2023ى عىراقدا ھاتوو، دەگاتە 6.3 مليار دۇلار، كە ئەم بەرەش بەھەرشنيوھەك بىت زيانە بۇ ھەر سى لايەنەكە پىكەھە.

خشتەي 1: خەملىنراوى زيانەكانى راگرتنى ھەناردەكردنى نەوتى ھەريمى كوردستان و كەركوك لە بەندەرى جەيھان لەماوھى 6 مانگ و 6

زىاتەكان	كىنگە نەوتىيەكانى ھەرىمى كوردستان دۇلار	كىنگە نەوتىيەكانى كەركوك/ دۇلار	كىنگە نەوتىيەكانى ھەرىمى كوردستان و كەركوك/ دۇلار
كۆى زىاتەكان يەپنى ترخى نەوتى ھەتار دەكر اوى عىراق	\$5,810,852,110.00	\$1,227,001,878.33	\$7,037,853,988.33
كۆى زىاتەكان يەپنى ترخى برىقت	\$6,088,099,450.00	\$1,285,544,584.37	\$7,373,644,034.37
كۆى زىاتەكان يەپنى ترخى بودجەى 2023 عىراق	\$5,225,850,000.00	\$1,103,474,610.00	\$6,329,324,610.00

تېبىنى 1: بۇ نەوتى ھەرىمى كوردستان، بەپىي راگە ياندرى كۆمپانىي دى ئىن ئۆ، رۇژىك پىش راکرتنى ھەناردە كىردى نەوتى ھەرىمى كوردستان لەرىگە بەندەرى جەبھانەو بەتېكرا 395 ھەزار بەرمىل ھەناردە كراوہ.

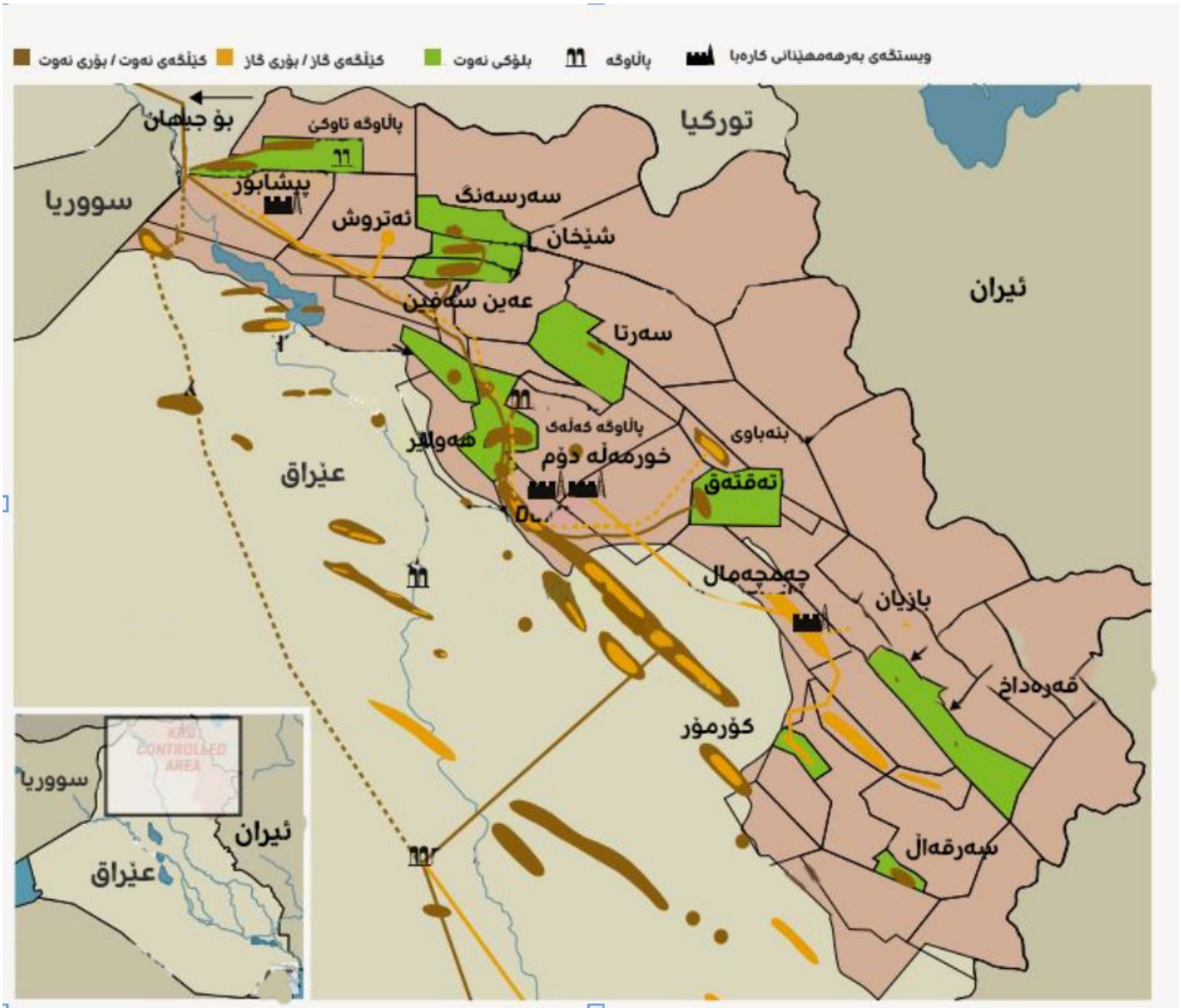
2: بۇ نەوتى كەركوك، لەسەر تېكراى مانگى بەك و دوو و 25 رۇژى مانگى ئادار 2023 ئامادە كراوہ، كە تېكراى ھەناردە كىردى لەمانگى بەك 79 ھەزار و 895، لەمانگى دوو 101 ھەزار و 228 بەرمىل و لە مانگى ئادار 69 ھەزار و 99 بەرمىل نەوت بووہ، كە لە رىگە بەندەرى جەبھانەو ھەناردەى بازارەكانى جېهان كراوہ.

ئاستى بەرھەمھىنان لە كىلگە نەوتىيەكانى ھەرىمى كوردستان چەندە ؟

لە ھەرىمى كوردستان لەكۆى 57 كىلگە و بلۆكى نەوتى، تەنيا لە 13 كىلگەى نەوت و بەك كىلگەى گازىدا بەرھەمھىنانى نەوتى كراوہ، ياخود پىش بەستەنەوہى قوفلى بۆرى ھەناردە كىردى نەوت لەرىگەى جېهانەوہ تېياندا نەوت بەرھەمدەھات. بەپىي بەدواداچوونەوہكان وەكو لە وىنەى 1 دا ھاتووہ، لەناوچەكانى ژىر دەسەلتانى ھەرىمى كوردستان، 13 كىلگەى نەوتى و 1 كىلگەى گازى، كە ئىستا تەنيا لە 9 كىلگە بەرھەمھىنانى نەوت بە كەمترىن ستاف و بەرھەمھىنانى نەوت بۇ نىوخۆ كار دەكەن.

خالىكى سەرنجراكىش نىرخى ئەو نەوتەيە كە بە بازارەكانى نىوخۆ و پاللوگەكان دەفرۆشرىت كە بەپىي بلاوكراوہى كۆمپانىياكان لەنژوان 30-45 دۆلار، بۇ نموونە بەپىي بلاوكراوہى ئىچ كەى ئىن، لە چارەكى دووہمى 2023 ياخود سى مانگى 4.5 و 6 دا تىكراى نىرخى فرۆشتنى بەرمىلىك بە 41.47 دۆلار بووہ، لەكاتىكدا لەو ماوہيەدا تىكراى نىرخى نەوتى ھەناردە كراوى عىراق 73.76 دۆلار بووہ بۇ ھەر بەرمىلىك و تىكراى نىرخى برىنت 78.31 دۆلار بووہ بۇ ھەر بەرمىلىك.

وینە 1 : بلۆكى نەوتى، بۆرى نەوتى و كىلگە نەوتىيەكان، كىلگەى گازى و بۆرى گاز، پاللوگە و وىستگەى بەرھەمھىنانى كارەبا لە ھەرىمى كوردستان.

سەرچاوه: ميسس، 25 تەمموز 2023، وەرگيرانى بۇ كوردى ناوهندى لىكۆئىنهوهى رووداو

بەپى داتا كۆكراوهكان كىلگەى خورمەلە بەمدوايە زۆرتىن ئاستى بەرھەمھىنانى دەستپىكردوووتەو 85 ھەزار بەرميل نەوتە لە رۆژىكدا، بەدوايدا كۆمپانىيەى دى ئىن ئۆ دىت كە 40 ھەزار بەرميل نەوتى رۆژانەيە وەكو لە خىشتەى 2 دا ھاتووہ. ھەرەھا، كەمترىن ئاستى بەرھەمھىنان لە كىلگەى نەوتى ھەوليرە كە رۆژانە 607 بەرميل نەوتە.

بەپى لىدوانى بەرپىسانى ھەرىمى كوردستان بىت، ئىستا رۆژانە ھەرىمى كوردستان 85 ھەزار بەرميل نەوت رادەستى بەغداد دەكات، واتە لەكۆى نەو 220 ھەزارەى ئىستا بەرھەمدىت، 134 ھەزار بەرميل نەوت دەمىننەتەو، كە بەپى راگەياندراوى ئىچ كەى ئىن، گەلف كىستۆن و دى ئىن ئۆ لەنۆ بازارى نيوخۇدا دەفرۆشرىنەوہ.

لەراستىدا، ديوىكى دىكەى ئەم زىادبوونەى بەرھەمھىنانى نيوخۆي پەيوەستە بە بەرھەمھىنان بۆ پالوگە نيوخۆيەكان كە تواناى پالوتنى رۆژانەيان دەگاتە نىكەى 335 ھەزار بەرميل نەوت لە رۆژىكدا، بەمدوايەش پالوگەى دوكان بۆماوہى نىكەى دوو سال لە ھەستاوو، لە سەرھەتاي مانگى جوزەيرانەوہ كارمەندەكانى بانگ كردوہ بۆ كارکردن، كە تواناى پالوتنى رۆژانەى 20 ھەزار بەرميل نەوتى ھەيە و ئىستا رۆژانە بەتېكرا نىكەى 12 ھەزار بەرميل نەوت دەپالوتىت.

خىشتەى 2: تېكراى رۆژانەى ئاستى بەرھەمھىنانى نەوت لە كىلگە نەوتىيەكان ھەرىمى كوردستان

كۆلگە و يىلۇقى نەتىجىسى	كۆمپانىيىلار	بىشىكى كۆمپانىيىلار	تېكىراي يىر ھەمىھىتتەن / يىر يىل رۇژانە	تېبىنى
1	دى ئىن ئۇ DNO	75%	*000۰40	كۆلگە نەتىجىسى تارىخى و يىشىخاپوور دوي كۆلگە نەتىجىسى جىيىپە، كە دى ئىن ئۇ يىر يۇ دەھىت، تەنيا لە كۆلگە نەتىجىسى تارىخى يىر ھەمىھىتتەن نەتىجە دەستىيىك دوي نەتىجە،
	گەنەل نىجرى جي GEI	25%		
2	دى ئىن ئۇ DNO	64%	-	يەتتىشە
	كۆمپانىيىلار و زەدى تورىجي TEC	16%		
	حكىومەتى ھەرىيى كوردستان KRG	20%		
	ئىچ كەى ئىن HKN	62%		
3	حكىومەتى ھەرىيى كوردستان KRG	20%	000۰30	**كۆمپانىيىلار ئىچ كەى ئىن لە يىلۇقى سەسىگە لە ھەردوي كۆلگە نەتىجە سوارە توكە و رۇژھەلەي سوارە توكە لە تەزىك كۆلگە نەتىجە ئىتروش يىر ھەمىھىتتەن نەتىجە يى ئوخۇق يىر ھەمىھىتتەن
	شاماران يىترو لىوم SPC	18%		
	شاماران يىترو لىوم SPC	27.60%		
4	تاقە TAQA	47%	-	ئىتروش
	حكىومەتى ھەرىيى كوردستان KRG	25%		
5	گەنەل كىستون GKP	80%	28,800	يىيى راقىمەندە نەتىجە تارىخى 25 ئىيىل 2023 نەم يىرە رۇژانە ئىننەنەنە غۇرۇ شراپە
	مۆل MOL	20%		
6	گەنەل نىجرى جي GEI	30%	-	سەرتا
	شىفرون Chevron	50%		
	حكىومەتى ھەرىيى كوردستان KRG	20%		
7	گەنەل نىجرى جي GEI	55%	000۰3	تەقتىق
	نەدەكس يىترو لىوم Addax petroleum	45%		
8	گازپروم Gazprom	40%	000۰14	گەرىمىن (سەرىقەلا و ھەسىرە)
	ويسترون زاقروس	40%		
	حكىومەتى ھەرىيى كوردستان KRG	20%		
9	كار گروپ KAR GROUP	100%	85,000	ئاستى يىر ھەمىھىتتەن رۇژانە نەتىجە نىننەنەنە ھەتارە دەكەت
	گەنەل نىجرى جي GEI	40%		
10	شىفرون Chevron	40%	-	قەرداخ
	حكىومەتى ھەرىيى كوردستان KRG	20%		
	رۇژتەك Rosneft	80%		
11	حكىومەتى ھەرىيى كوردستان KRG	20%	500۰3	ئەكرى يىجىل
	فۇرزا يىترو لىوم forza	65%		
12	حكىومەتى ھەرىيى كوردستان KRG	35%	605	ھەلىق
	ھەنت ئويل Hunt Oil	80%		
13	حكىومەتى ھەرىيى كوردستان KRG	20%	-	تەين سەقىنى
	دانەگاز Dana Gas	35%		
	كرىسنت يىترو لىوم Crescent Petroleum	35%		
	ئۇ ئىم ئۇ OMV	10%		
14	ئىم ئۇ ئىل MOL	10%	500۰14	قۇرۇر
	ئىر دەيلىق ئى RWE	10%		
	قۇي كۆشى		218۰605	ھەزار يىر يىل نەتىجە لە رۇژانە

سەراچاھ: بىلواكراوھە كۆمپانىيە نەتىجە كە چارە كى سىيە مى 2023دا.

تېبىنى، لەوانە يە تېكىراي رۇژانە بۇ ھەندىك لە كۆلگە نەتىجە كە گۇرانكارى بەسەردابىت بەھۇي بەرھەمىھىتتەن نەوت بۇ ئوخۇ و پالوگە ئوخۇيىھە كە، كە نەويش زىتار ياخۇد كەمتر بىت لەو ژمارە يە لىزەدا ھاتوھ.

* بەپنى زانىبارىيە كۆكراوھە كە ئىستا ئاستى بەرھەمىھىتتەن لەلەيەن كۆمپانىيە دى ئىن ئۇ بەرزيوھە تەوھ بۇ 60 ھەزار لە رۇژانە، لەو كۆلگە نەتىجە بەرھەمىھىتتەن، بەلام بەپنى دوايىن بىلواكراوھە كۆمپانىيە كە لە 17 ئاب 2023دا ئامازە بە بەرھەمىھىتتەن 40 ھەزار رۇژانە دەكەت.

** بەپنى زانىبارىيە كۆكراوھە كە لە بىلۇكى نەوتى ھەولىز 9 ھەزار و 500 بەرمىل رۇژانە بەرھەمىھىتتەن لەم رۇژانەدا.

كۆتايى

لەوانە يە لە نىوھەپاستى ئەم مانگە ياخۇد كۆتايىھە كەنە، ئەو كۆمپانىيە نەتىجە بەرھەمىھىتتەن پەيوھەستە بە ھەناردە كەردنەوھى نەوت لەرىگە يۇرى جەيھانەوھە دەستىكە نەوھە بە كار كەردن، ئەويش دواي دەركەوتنى ئامازە كەنە بۇ ھەناردە كەردنەوھى نەوتى ھەرىمى كوردستان و كەركوك بۇ بەندەرى جەيھان، ئەگەر پىننەھاتى نۇئ لە دانوستاندەنە كەنە نەتە ئاراوھە، چونكە ئىستا عىراق و توركىيا سەنگەرى دادگايان لە يەك گرتوھ بۇ قەرەبوو كەردنەوھە، ئەويش لە پىرپارە كەى دادگاي پارىسەوھە دىت كە قەرەبووى مادى بۇ ھەردوو لەيەن دانوھە و ئامازە يەوھە كە سوو دەچىتە سەر قەرەبووھە، ئىستا توركىيا بەشىوازيك و عىراقىش بەشىوازيك لىكەندەوھى بۇ دەكەت.

له‌استیدا هه‌ناردەکردنەوهی نەوتی هەریمی کوردستان و ئاگادار کردنەوهی کۆمپانیا نیۆدەولەتییه‌کان له هەریمی کوردستان بۆ به‌رهمه‌مه‌ینان و هه‌ناردەکردنەوهی له‌پێگه‌ی بۆریه‌وه په‌یوه‌سته به دوو خالی سه‌ره‌کیه‌وه، په‌که‌میان ئەوه‌یه که به‌غدا ناتوانی‌ت مانگانه ئه‌و 1.3 تریلۆن دیناره‌ی له بودجه‌دا دانراوه بنی‌ریت بۆ هەریمی کوردستان، به‌بن به‌شداریی هەریمی کوردستان له دابینکردنی ئه‌و پره‌ی وه‌ک به‌شداریی له کۆی داها‌تی عێراق هاتوو. دووه‌میان په‌یوه‌سته به‌شێوازی کارکردنی کۆمپانیا نه‌وتیه‌کانه‌وه، چونکه ئیستا خه‌ریکن رازی ده‌بن به‌وشیوازه‌ی ئیستا بۆ نیوخۆ به‌رهمه‌مه‌ینان بکه‌ن نه‌ک بۆ هه‌ناردەکردنەوهی بۆ بازاره‌کانی جیهان، چونکه عێراق شه‌ش دۆلاری داناوه وه‌ک چه‌قده‌ستی به‌رهمه‌مه‌ینانی هه‌ر به‌رمیلێک نەوت، له‌کاتی‌کدا ئیستا هه‌ر چۆنیک بێت دوو هینده و زیاتری ئه‌و بره‌یان بۆ ده‌مینیته‌وه له به‌رهمه‌مه‌ینانی هه‌ر به‌رمیلێک نەوت دا.

له‌کۆتاییدا، هه‌ناردەکردنەوهی نەوت له به‌رژه‌وه‌ندی عێراق و تورکیا په‌پێش به‌رژه‌وه‌ندی هەریمی کوردستان، چونکه تورکیا رۆژ به‌ رۆژ زیانه‌کانی زیاتر ده‌کات و به‌پێی رێکه‌وته‌که‌ش ناتوانی‌ت چیدیکه به‌هۆی هۆکاری ته‌کنیکیه‌وه دوای بخات، هه‌روه‌ها پابه‌ندی و گوشاره‌کانیش له‌سه‌ر عێراق به‌رامبه‌ر به هەریمی کوردستان زیاتر ده‌کات.